

Kompostmyra, *Hypoponera punctatissima*, funnen på diverse obskyra platser i Norrland

JOHANNES BERGSTEN & PER-OLA HOFFSTEN

Inledning

I Norrland hittills påträffade myror tillhör, enligt nuvarande klassificering, en av två större underfamiljer: Formicinae och Myrmicinae. Till den senare hör t ex de välkända röd- eller ”pissmyrorna” (*Myrmica*) och de mindre smalmyrorna (*Leptothorax*), och till den förra underfamiljen de kanske än mer välkända stackmyrorna (*Formica*) och hästmyrorna (*Campnotus*). Men nu har vår nordliga landsända ärats av en ny myra som inte placeras i någon av de ovanstående underfamiljerna. *Hypoponera punctatissima*, kompostmyran, tillhör underfamiljen Ponerinae, som är en huvudsakligen tropisk grupp myror. Kompostmyran är den enda nordiska representanten för denna grupp. I

Sverige är arten tidigare känd endast genom sporadiska fynd i Skåne, Öland, Uppland och Dalarna; främst inomhus, i växthus, komposter och sågverk (Douwes 1995). Hagström (2002) rapporterade nyligen fynd av kompostmyran inifrån en fastighet i Göteborg. Kompostmyran är vitt utbredd i Syd- och Mellaneuropa, samt i tropiska och subtropiska områden (Collingwood 1979).

Utseende

Kompostmyran intar morfologiskt en slags mellanställning mellan de två ovan diskuterade underfamiljerna (Fig. 1). Liksom t ex stackmyrorna har kompostmyran endast en fri led, petiolus, mellan thorax och abdomen (myrmicinerna har

Figur 1. Kompostmyra, *Hypoponera punctatissima*. Drottning insamlad av POH ur magen på en harr tagen i Voxnan, Hälsingland. Observera gadden som sticker ut i baken, den breda enkla leden mellan mellan- och bakkroppen samt insnörningen mellan första och andra bakkroppsegmentet. Vingfästena och de normalstora ögonen (svårt att se) visar att det är en drottning.

två fria leder). Men denna led är bredare än den tunna skiva stackmyrorna har och dessutom antyds en liten insnörning mellan vad som ser ut som första och andra bakkroppssegmentet (men som egentligen är tredje abdominalsegmentet då det första är sammansmält med thorax hos alla steklar och det andra hos myror utgörs av petiolus), vilket skulle kunna ses som ett ”mellansteg” till den andra fria leden, postpetiolus, som myrmicinerna har. Postpetiolus hos rödmyror utgörs nämligen av bakkroppens tredje segment, vilket alltså motsvarar det något avsnörda bakkroppssegmentet hos kompostmyran. I likhet med myrmicinerna så har kompostmyrans honkaster kvar sin gadd, vilket formicinerna saknar (alla som råkat lägga sin bara underarm i ett rödmyrebo vet vilken skillnad en gadd utgör). Mycket små ögon som sitter nära käkbasen är också en bra karaktär för att känna igen en arbetare av kompostmyran, men drottningens ögon är mer normalstora.

Norrlandsfynd

Första Norrlandsfyndet av arten gjordes i Västerbotten av Stig Lundberg. Han tog flera individer i en bark- och sågspånshög vid Gumbodasågen väster om Boliden, 1996:VIII:26 och 1997:VII:22 (Det. P. Douwes). Det rörde sig om ett importerat lager av ryskt virke från öster om Uralbergen och senare även virke från ryska Karelen (Lundberg, muntl.). Det är mycket möjligt och kanske högst troligt att myrorna ursprungligen införts med detta virke till platsen. Men med tanke på ytterligare norrländska fynd (nedan), och det faktum att samhället verkar ha överlevt minst en vinter på plats, är det inte heller omöjligt att arten spridit sig till sågverk i

Norrland från sydsvenska populationer.

Det obskyra med detta fynd torde ligga i att arten med de tropiska ”vibbarna” överraskar med att dyka upp i norra Västerbottens inland som första kända Norrlandslokal. Habitatet, bark- och sågspånshögar vid ett sågverk, ter sig annars ganska normalt och lämpligt för en mera värmekrävande art.

Andra fyndet gjordes av Per-Ola Hoffsten i Hälsingland, och här kan man prata om en obskyr fyndplats i ordets rätta bemärkelse. En vinglös drottning hittades i magsäcken på en harr fångad på fluga i Hylströmmen, Voxnan, av POH den 27 juli 2001. Egentligen är landskapsbehörigheten något osäker i detta fall. Hylströmmen ligger cirka 4 km från Dalagränsen och cirka 10 km uppströms Hylströmmen utgör Voxnan gräns mellan Dalarna och Hälsingland. Möjligheten finns alltså att myran kommit in i Hälsingland först efter sin död. Sannolikheten för detta skulle kanske kunna skattas med diverse konstgjorda modeller med harrens vandringspotential och kitiniserade insekters nedbrytningshastighet i fiskmagar som tänkbara parametrar, men vi föredrar att anta den mest parsimonala lösningen (Occams rakkniv, enklaste lösningen är den bästa), dvs att så inte var fallet. Det som dock vore en viktig information om man skulle vilja veta var myran verkligen kom ifrån, är var närmaste lämpliga habitat finns. Hälsingeskogarna i all ära, men för en värmekrävande art som även längre söderut i Sverige endast hittats inomhus, i komposter m m ter det sig inte troligt. Collingwood (1979) skriver om arten att kolonier ofta är individrika och många vingade drottningar kan vara redo att flyga

och sprida sig i augusti-september. Det stämmer ganska bra med tidpunkten för fyndet, och troligen var det en vingad drottning som råkade landa på Voxnans vattenyta för att bli uppäten av en harr. Vingarna kan sedan ha brutits ned snabbare än resten av kroppen eller lossnat i harrens mage.

Rättelse

I Bergsten m fl (2002) upptäcktes ett bestämningsfel som bör rättas till och som påverkar Hälsinglands kända myrfauna. *Leptothorax muscorum* skall strykas från Övre Tälningåsns lista över myror och ersättas av *Harpagoxenus sublaevis*, som är ny för Hälsingland.

Tack

Tack till Stig Lundberg för information om och tillåtelse att publicera fyndet av kompostmyran vid Gumbodasågen.

Citerad litteratur

Bergsten, J., Hoffsten, P.-O. & Hellqvist, S. 2002: Myror och andra gaddsteklar i området kring Övre Tälningås, Hälsingland. *Natur i Norr* 21(1): 35-40.

Collingwood, C.A. 1979: The Formicidae (Hymenoptera) of Fennoscandia and Denmark. *Fauna Ent. Scand.* 8, 174 sidor.

Douwes, P. 1995: Sveriges myror. *Ent. Tidskr.* 116(3): 83-99.

Hagström, T. 2002: Ovanlig myra funnen i Bagaregården. *Aromia* 2002(3): 9.

Författarnas adresser:

Johannes.Bergsten@eg.umu.se

Per-Ola.Hoffsten@eg.umu.se

Ekologi och geovetenskap

Umeå universitet, 901 87 Umeå
